

**РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА**

281-46/16
Београд

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

дел.бр. 25085 датум: 01.07.2016.година

На основу члана 138. став 1. Устава Републике Србије¹ и члана 2а Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака², у обављању послова Националног механизма за превенцију тортуре, сходно члану 19. става 1б Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака, Заштитник грађана је

УТВРДИО

У Казнено-поправном заводу у Београду лица на извршењу казне затвора немају могућност да ван спаваоница, у заједничком простору за дневни боравак, расположиво време током дана проводе заједно са другим осуђенима.

У Казнено-поправном заводу у Београду није организован одговарајући број заједничких сврсисходних активности у којима би могли да учествују сви осуђени.

Имајући у виду утврђене недостатке у раду, Заштитник грађана упућује Казнено-поправном заводу у Београду, Управи за извршење кривичних санкција Министарства правде, следећу

ПРЕПОРУКУ

I

Казнено-поправни завод у Београду омогућиће осуђенима на извршењу казне затвора да ван спаваоница, у заједничком простору за дневни боравак, заједно са другим осуђенима проводе расположиво време током дана, осим уколико је то, у појединачном случају и на ограничено време, у супротности са изреченом посебном или дисциплинском мером, здравственим стањем осуђеног, утврђеним програмом поступања или другим на закону заснованим разлогом.

Казнено-поправни завод у Београду распоређиваће осуђене у просторије за заједнички дневни боравак уз брижљиву оцену свих релевантних околности, посебно имајући у виду узраст, личне особине и склоности, као и друга својства осуђених, од којих зависи позитиван међусобни утицај и одсуство опасности од међусобног физичког и психичког угрожавања.

¹ „Службени гласник РС“, бр. 98/2006

² „Службени лист СЦГ – међународни уговори“, бр. 16/2005 и 2/2006 и „Службени гласник РС – међународни уговори“, бр. 7/2011

II

Казнено-поправни завод у Београду предузеће мере у циљу укључивања већег броја осуђених у заједничке сврсисходне активности ван спаваоница.

Казнено – поправни завод у Београду обавестиће Заштитника грађана, у року од 60 дана од дана пријема, о спровођењу ове препоруке.

Разлози:

Заштитник грађана је, приликом посете Казнено-поправном заводу у Београду 10. јуна 2016. године, обављајући послове Националног механизма за превенцију тортуре, сходно Закону о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака, установио да у Казнено-поправном заводу у Београду није обезбеђен заједнички простор намењен за дневни боравак у којем би осуђенима било омогућено да расположиво време током дана проведу ван спаваоница, заједно са другим осуђенима, у међусобном социјалном контакту, као и да у Заводу постоји недовољан број заједничких сврсисходних активности, које се одвијају ван спаваоница.

Од укупног броја осуђених, који казну затвора издржавају у Казнено-поправном заводу у Београду (273), већина осуђених 19 до 20 сати током дана и ноћи проводе закључани по двојица у соби (у појединим случајевима и сами), која им је истовремено спаваоница и простор за дневни боравак. Свакодневно је радно ангажовано 42 осуђена (од два до седам ипо сати дневно), а за 149 осуђених у програму поступања одређено је обављање повремених послова у картонажи. Међутим, број осуђених који су фактички повремено ангажовани на овим пословима на месечном нивоу је око једне трећине од наведеног броја (око 50 осуђених).

У Казнено-поправном заводу у Београду радно ангажовање на пословима картонаже није свакодневна активност осуђених нити су њоме обухваћени сви осуђени којима је програмом поступања одређено ангажовање на повременим пословима у картонажи. Око две трећине осуђених којима је програмом поступања одређено радно ангажовање на повременим пословима у картонажи, није успелено на тим пословима ни на месечном нивоу, с обзиром на то да постоје ограничења у погледу површине просторије која се користи за обављање послова картонаже, места за седење у просторији, доступности материјала потребног за израду коверата, али и заинтересованости и воље осуђених лица да се на тим пословима ангажују. О томе ко ће бити позван на рад у картонажи одлучују припадници Службе за обезбеђење завода, зависно од учинка осуђених. Према добијеним информацијама, осуђени који ефикасније и квалитетније израђују коверте чешће се позивају на рад у картонажи. Осуђени ангажовани на пословима картонаже имају могућност да раде и у својим спаваоницама.

Осуђени који нису радно ангажовани, осим до 4 часа сваког дана на свежем ваздуху и 1 сат у спортској сали 4 пута недељно, немају могућност да расположиво време свакодневно проводе у сврсисходним активностима заједно са другим осуђенима.

У време посете Заштитника грађана, 40 осуђених је било под посебном мером Смештај под појачани надзор или под посебном мером Усамљење или им је изречена дисциплинска мера Упућивање у самицу.

У групни третмански рад, у оквиру радионице „Управљање љутњом“, било је укључено 12 осуђених подељених у четири групе, а радионица се реализује једном недељно у трајању од 1,5 сат. Десет осуђених је прошло први циклус ове радионице која траје три месеца.

Могућност бављењем макетарством има свакодневно један осуђени, а седам осуђених има могућност да се бави сликарством два пута недељно, до 2 сата.

Од спортских активности, у Казнено-поправном заводу у Београду организују се турнири у малом фудбалу, кошарци, стоном тенису и шаху. Од почетка 2016. године турнир у малом фудбалу организован је три пута, а шаховски и турнир у стоном тенису по једанпут и у њих је било укључено 20 до 30 осуђених лица. Током обиласка Завода, шест осуђених користило је једну од две спортске сале, док у другој није било осуђених.

Према подацима добијеним током посете, у Казнено-поправном заводу у Београду у плану је увођење програма основног образовања за осуђена лица која нису завршила основну школу и од 29 осуђених који немају завршену основну школу, 16 је заинтересовано да настави основно образовање. Такође је планирано да се 28 осуђених радно ангажује на пословима шивења рукавица.

Из посете Заштитника грађана Казнено-поправном заводу у Београду у обављању послова Националног механизма за превенцију тортуре, Заштитник грађана је утврдио да лица на извршењу казне затвора немају могућност да ван спаваоница, у заједничким простору за дневни боравак, расположиво време током дана проводе заједно са другим осуђенима, а да истовремено нема довољно заједничких сврсисходних активности у којима би могли да учествују сви осуђени, осим уколико је то, у појединачном случају и на ограничено време, у супротности са изреченом посебном или дисциплинском мером, здравственим стањем осуђеног, утврђеним програмом поступања или другим на закону заснованим разлогом.

Устав Републике Србије, у члану 25. став 1, гарантује да је физички и психички интегритет неповредив, а у ставу 2. да нико не може бити изложен мучењу, нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању. У том смислу гласе и одредбе члана 5. Универзалне декларације о људским правима, члана 7. Међународног пакта о грађанским и политичким правима³ и члана 3. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода⁴.

Законом о извршењу кривичних санкција⁵, чланом 44, прописано је да се са осуђеним на основу утврђених капацитета, потреба и степена ризика поступа на начин који у највећој мери одговара његовој личности, у циљу остваривања програма поступања, а да се ради остваривања индивидуалног програма поступања осуђени разврстава у одељење и групу. Чланом 46. истог закона прописано је да **осуђени издржавају казну по правилу заједно**, а да се **изузетно, кад то захтева програм поступања, здравствено стање осуђеног или кад је то предвиђено овим законом, може одредити да осуђени издржава казну одвојено од осталих осуђених**.

Чланом 77. наведеног закона прописано је да ће се разврставање осуђеног у просторије за **заједнички боравак** и спаваонице спровести уз брижљиву оцену свих околности и података евидентираних у пријемном одељењу, посебно имајући у виду узраст, личне особине и

³ Закон о ратификацији Међународног пакта о грађанским и политичким правима "Службени лист СФРЈ", број 7/71

⁴ Закон о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода „Службени лист СЦГ - Међународни уговори", број 9/2003,5/2005,7/2005 и „Службени гласник Републике Србије - Међународни уговори", број 12/2010 и 10/2015

⁵ „Службени гласник Републике Србије", број 55/2014

склоности, као и друга својства од којих зависи међусобни утицај и опасност од међусобног физичког и психичког угрожавања.

Чланом 162. наведеног закона прописано је да се дисциплинска мера упућивања у самицу изриче изузетно, само за теже дисциплинске преступе и не може трајати дуже од 15 дана. Мери упућивања у самицу до 30 дана могуће је изрећи за стицај дисциплинских преступа. Чланом 163. став 1. наведеног закона прописано је да дисциплинска мера упућивања у самицу представља искључење осуђеног из заједничких активности с другим осуђенима у слободно време или током целог дана и ноћи.

Правилником о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора⁶, чланом 16. став 3, 4 и 5, предвиђено је да се **осуђенима обезбеђује простор за дневни боравак**, да се у простору за дневни боравак обезбеђује довољан број столица и одговарајући број столова према броју осуђеника који га користе и да **простор за дневни боравак има техничке услове за коришћење радио и телевизијског апарата**.

Чланом 42. став 2. Правилника о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора ближе је уређено да завод организује различите облике активности за задовољење физичких, уметничких, културних и радних потреба осуђених, а ставом 4. истог члана да се у заводу организују културне, радне, забавне и спортско-рекреативне активности.

Правилником о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица⁷, чланом 21, ближе је уређено да се осуђени, који је разврстан у одељење и коме је одређена група, смешта у просторије за заједнички боравак и спаваонице, уз брижљиву оцену свих околности и података евидентираних у пријемном одељењу, посебно имајући у виду узраст, личне особине и склоности, као и друга својства од којих зависи позитиван међусобни утицај и одсуство опасности од међусобног физичког и психичког угрожавања.

У изводу из 11. Општег извештаја Европског комитета за спречавање мучења и нечовечних или понижавајућих казни или поступака [CPT/Inf (2001) 16], у делу „Одељење високе безбедности“, тачка 32, став 2 и 3 наводи се да: „Затвореници који представљају велику опасност по безбедност, требало би да у оквиру својих просторија имају релативно лаган режим, као компензацију за строге услове заточеништва. Конкретно, **треба да имају могућност да срећу друге затворенике у свом одељењу и да имају могућност избора активности**. Требало би предузети посебне мере да се успостави добра интерна атмосфера у одељењима високе безбедности. Циљ је да се развију позитивни односи између особља и затвореника. То је у интересу не само хуманог третмана становника овог одељења, већ и очувања ефикасне контроле и безбедности, као и безбедности особља. Постојање задовољавајућег програма активности такође је веома важно, чак важније у оваквом одељењу него обичном. То може умногоме да допринесе да се неутралишу штетне последице на личност затвореника услед живота у затвореном одељењу. Активности би требало да буду што различитије (едукација, спорт, активности по вокацији итд.). Кад су у питању, нарочито, радне активности, јасно је да разлози безбедности могу да искључе многе облике рада који су уобичајени у нормалним одељењима. Ипак, то не значи да се затвореницима омогућују само нестимулативне активности.“

Поводом поступања према осуђенима на дуготрајне казне, у тачки 33, став 2 и 3, 11. Општег извештаја Европског комитета за спречавање мучења и нечовечних или понижавајућих казни или поступака [CPT/Inf (2001) 16], наводи се да: „Дуготрајне казне затвора могу да имају више асоцијализирајућих последица по затворенике. Поред тога што постају институционализовани, ови затвореници могу да доживе низ психолошких проблема (укључујући губитак самопоштовања и друштвених вештина) и имају тенденцију да

⁶ „Службени гласник Републике Србије“, број 110/2014

⁷ „Службени гласник Републике Србије“, број 66/2015

постану удаљени од друштва у које ће се скоро сви вратити. Према мишљењу Европског комитета, режими за затворенике који служе дуге казне треба да настоје да компензују ове недостатке на позитиван и активан начин. Ови затвореници треба да имају приступ широком низу корисних активности различите природе (рад, по могућности према интересовању, образовање, спорт, рекреација/дружење). Осим тога, требало би да имају извесну слободу избора како ће проводити време, чиме негују осећај независности и личне одговорности. Требало би предузети додатне кораке да се осмисли време на одслужењу казне; конкретно, планови за затворенике појединачно и одговарајућа психолошка и социолошка подршка представљају важне елементе који помажу таквим затвореницима да се помире са својим служењем казне и да се, кад дође време, припреме за излазак на слободу. Осим тога, негативне последице институционализације по затворенике који служе дуге затворске казне биће тако мање изражене и они ће бити спремнији за пуштање уколико могу да одржавају делотворан контакт за спољашњим светом“.

У тачки 29, став 3, извештаја Европског комитета за спречавање мучења и нечовечних или понижавајућих казни или поступака [CPT/Inf (2001) 16], Европски комитет наглашава да „замена великих спаваоница малим просторијама мора да буде праћена мерама које ће обезбедити да затвореници проводе знатан део дана бавећи се корисним активностима различите природе ван свог одељења“.

У тачки 54, 21. Општег извештаја Европског комитета за спречавање мучења и нечовечних или понижавајућих казни или поступака [CPT/Inf (2011) 28], Европски комитет сматра да „израз усамљење/самица подразумева одлуку којом се налаже држање затвореника одвојено од осталих затвореника, било да је то по одлуци суда, било да је то дисциплинска мера изречена унутар затворског система, превентивна административна мера или мера чија је сврха заштита самог затвореника.“ Констатујући да се „затвореник у просторији углавном налази сам“, указује и на могућност да затвореник „може бити смештен заједно са једним или два друга затвореника“, напомињујући да се ставови Европског комитета „једнако односе и на такве ситуације“.

У тачки 64, 21. Општег извештаја Европског комитета за спречавање мучења и нечовечних или понижавајућих казни или поступака [CPT/Inf (2011) 28], наводи се да је циљ Европског комитета приликом утврђивања стандарда био да „што више смањи примену осамљивања у затворима, не само због психичке, телесне и душевне штете коју може проузроковати код затвореника већ и због тога што, у одређеним ситуацијама, може довести до намерног злостављања. Европски комитет сматра да се осамљивање може изрећи само у изузетним случајевима, као последњи избор и током најкраћег могућег периода времена.“

У 2. Општем извештају Европског комитета за спречавање мучења и нељудског или понижавајућег поступања или кажњавања [CPT/Inf (92) 3], у тачки 47, наводи се: „Задовољавајући програм активности (рада, образовања, спорта, итд.) од кључне је важности за добробит затвореника. Ово важи за све установе, било да се ради о осуђеним затвореницима или о онима који тек чекају суђење“, као и да „затвореници не могу једноставно бити остављени да недељама, можда чак и месецима, чаме затворени у својим ћелијама, без обзира како добри били материјални услови унутар самих ћелија. Европски комитет сматра да би требало тежити да се осигура да **притвореници буду у могућности да проведу разуман део дана (8 сати или више) изван својих ћелија, укључени у сврсисходне активности разноликог карактера.** Наравно, режими у установама за осуђенике би требало да буду још повољнији.“

У Извештају Влади Републике Србије о посети Европског комитета за спречавање мучења и нељудског или понижавајућег поступања или кажњавања од 01. до 11. фебруара 2011. године [CPT/Inf (2012) 17], у тачки 36, указује се на налазе Европског комитета из претходних посета Србији да је „ситуација у погледу пружања организованих активности (рада, обуке, едукације, спорта, итд.) осуђеницима у затвореним деловима посећених затворских објеката била веома незадовољавајућа“, као и да „када се то доведе у везу и са

ограниченим животним простором, лошим материјалним условима и ограниченим контактима са спољним светом и дружењима, то производи режим који је опресиван и који ситуацију изврће руглу“. Сходно томе Европски комитет „препоручује органима Србије да повећају своје напоре на развоју програма активности за осуђена и притворена лица. Циљ би требао да буде да се осигура да обе категорија лица лишених слободе буду у могућности да **разуман део сваког дана (осам или више сати) проведу изван ћелија, ангажовани на некој смисленој активности различите природе** (рад, образовање, стручно оспособљавање, спорт итд.).“

Препорука Комитета министара Савета Европе - Европска затворска правила [Rec (2006)2], у тачкама 25.1 и 25.2, уређују да „затворски режим мора предвидети избалансиран програм активности за све затворенике и **омогућити свим затвореницима да проводе ван ћелија онолико времена колико је потребно за адекватан ниво људске и социјалне интеракције**“. У тачки 49. правила уређују да се „ред у заводу одржава тако што се имају у виду потребе безбедности, сигурности и дисциплине, истовремено обезбеђујући затвореницима животне услове којима се поштује људско достојанство и пружа потпун програм активности у складу са правилом 25“. У тачки 51.1 правила уређују да „мере безбедности које се примењују на поједине затворенике биће на нивоу минимума неопходног да се обезбеди њихово сигурно чување“. У тачки 52.3 правила уређују да ће се учинити „сви могући напори да се обезбеде сигурносни услови затвореницима да у пуној мери сигурно учествују у дневним активностима“. Европска затворска правила, такође, у тачки 53. уређују да се посебне мере високог степена безбедности или сигурности примењују само у изузетним околностима, да ће се прописати јасни поступци који се примењују када се такве мере примењују на било ког затвореника, да се врста ових мера, њихово трајање и основ за њихову примену утврђују домаћим законом, да надлежни орган мора да одобри примену мера у сваком појединачном случају и за одређени временски период и да се ове мере примењују на појединца а не на групе затвореника.

Препорука Комитета министара Савета Европе [Rec (2003)23], о поступању затворске управе са затвореницима који су осуђени на доживотну или дуготрајну казну затвора у опште принципе, у тачки 4, убрја и **принцип нормализације**: „Живот у затвору треба да буде организован тако да се што је више могуће приближи стварности живота у заједници“. Када је реч о одељењима са највишим степеном безбедности у тачки 20. ц) наводи се да „уз сву пажњу која се посвећује понашању затвореника и захтевима сигурности“, затворски режим у тим одељењима „треба да има за циљ да створи опуштenu атмосферу, омогући међусобно дружење затвореника и слободу кретања унутар одељења и понуди читав спектар активности“.

Стандардним минималним правилима Уједињених нација о поступању према затвореницима - Нелсон Мендела правила [A/RES/70/175], правилом 36. предвиђено је да ће „дисциплина и ред у затворима бити одржавани са не више ограничења него што је неопходно да би се обезбедило безбедно задржавање и рад затвора, као и добро уређен **заједнички живот**“, док је правилом 37. д) предвиђено да ће „било који облик одвајања из опште затворске заједнице, као што су усамљење, самица, изолација, сегрегација... било као дисциплинска мера или мера ради одржавања реда и безбедности... увек бити прописан законом или регулисано од стране надлежног органа управе“. Правилом 88. предвиђено је да „третман затвореника треба да нагласи не њихово искључивање из заједнице него да су и даље део заједнице...“, као и да је задатак затворског особља „социјална рехабилитација затвореника“. Правилом 96. предвиђено је да ће „осуђена лица имати могућност да раде и/или активно учествују у својој рехабилитацији у зависности од својих психичких и менталних способности које би одредио лекар или други квалификовани здравствени радник. Довољно друштвено корисног рада ће бити обезбеђено да би затвореници били активно запослени током радног дана.“ Правилом 44. указује се да недозвољена, продужена изолација постоји када је „усамљење/самица у непрекидном трајању дужем од 15 дана.“

У извештају Специјалног известиоца Уједињених нација за торттуру А/66/268, указано је да се као „продужено затварање у самицу сматра боравак у усамљењу/самици у трајању више од 15 дана“, и закључује да у том продуженом трајању „неки од штетних психолошких ефеката осамљивања могу постати неповратни.“

Заштитник грађана је, обављајући послове Националног механизма за превенцију тортуре, утврдио да у Казнено-поправном заводу у Београду лица на извршењу казне затвора немају могућност да ван спаваоница, у заједничком простору за дневни боравак, расположиво време током дана проводе заједно са другим осуђенима, као и да није организован одговарајући број заједничких сврсисходних активности у којима би могли да учествују сви осуђени. Уместо тога, већина осуђених 19 до 20 сати дневно проводи у спаваоницама, по правилу смештени по двојица у соби.

Извршење казне затвора на дуги рок, у вишегодишњем трајању, на начин којим је осуђенима, супротно законским одредбама и препорукама и стандардима Европског комитета за спречавање мучења и нечовечних или понижавајућих казни или поступака, у знатној мери онемогућен социјални контакт, удаљава осуђена лица од понашања прилагођеног животу у заједници по истеку казне. Смештајем осуђеног са још једним осуђеним у ћелију на дужи рок, онемогућава се контакт са другим осуђенима, а наведену ситуацију Европски комитет за спречавање мучења и нечовечних или понижавајућих казни или поступака изједначава са осамљивањем и указује на негативне последице таквог положаја осуђених.

Наиме, целодневно смештање два лица у исту ћелију не представља остваривање принципа заједничког издржавања казне како је то прописано Законом о извршењу кривичних санкција и предвиђено важећим стандардима, већ представља њихово осамљивање, које, ако се примењује на дуги рок, представља нечовечно поступање, са свим штетним последицама које такво поступање проузрокује.

Заштитник грађана је посебно имао у виду да искључивање осуђеног из заједничких активности у слободно време или током целог дана и ноћи представља садржину дисциплинске мере прописане чланом 163. Закона о извршењу кривичних санкција, која се спроводи на основу закона у случају да је осуђени учинио тежи дисциплински преступ и за један дисциплински преступ не може трајати дуже од 15 дана.

Иако у Казнено-поправном заводу у Београду постоје поједине сврсисходне активности у које осуђени могу да се укључе и проведу извесно време ван спаваоница, оне су за већину осуђених лица периодичне или спорадичне, број заједничких сврсисходних активности је недовољан, те осуђени који нису радно ангажовани немају могућност да осам или више сати свакодневно проведу ван собе у којој су смештени. Наиме, већина осуђених, осим до 4 часа на свежем ваздуху и 1 сат у спортској сали, 4 пута недељно, немају могућност да проводе време у заједничким активностима са другим осуђенима. Ангажовање осуђених на повременим пословима у картонажи, без обзира што за то ангажовање осуђена лица добијају накнаду, не упућује на закључак да је реч о радном ангажовању у смислу одредаба члана 98. став 2. Закона о извршењу кривичних санкција, којима је прописано да је сврха рада да осуђени стекне, одржи и повећа своје радне способности, радне навике и стручно знање како би му се омогућили услови за успешну реинтеграцију. Начин на који је организовано ангажовање осуђених на изради коверата, указује да је реч о организованој радној активности, у смислу члана 42. Правилника о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, и представља сврсисходну активност у коју је у слободно време повремено укључен мањи број осуђених лица, укључујући како осуђене који коверте израђују у за то опредељеној заједничкој просторији тако и оне осуђене који коверте израђују у спаваоници.

Будући да су на тај начин осуђена лица која казну затвора издржавају у Казнено-поправном заводу у Београду, а којима није изречена посебна мера усамљења или дисциплинска мера упућивања у самицу, у знатној мери фактички искључена из заједничких активности, и да то представља редовни начин извршења казне затвора према њима, Заштитник грађана је става да је поступање Казнено-поправног завода у Београду у односу на осуђене у том погледу супротно прописима и важећим стандардима, с обзиром да је одступање од правила заједничког издржавања казне могуће само изузетно, на ограничено време, на начин и под условима прописаним законом.

За разлику од ставова Вишег суда у Београду, изражених у Решењу Сик. 30/16 од 2. марта 2016. године, да у Казнено-поправном заводу у Београду квадратура и опремљеност соба омогућава боравак и задовољавање свих потреба осуђених и да је осуђенима у том заводу боравак ван спаваоница омогућен путем права на шетњу на свежем ваздуху на терасама завода, права на радно ангажовање и учешћем у спортским и слободним активностима, Заштитник грађана сматра да се спаваонице не могу сматрати подобним просторијама за заједнички дневни боравак осуђених, а да **остваривање права осуђених на боравак на свежем ваздуху, на посете, верска права, или спортске, радне, образовне или културне активности, не искључује потребу да осуђени расположиво време проводе заједно у простору намењеном за дневни боравак.**

Заштитник грађана је става да се не може сматрати да су испуњени важећи стандарди поступања према осуђенима када се спаваонице, у којима су осуђени, по правилу, смештени по двојица, истовремено користе и као простор за дневни боравак, да су на тај начин осуђени разврстани у просторије за заједнички дневни боравак и да им је омогућено да казну издржавају заједно.

Такође, имајући у виду климатске услове у Србији, тераса, као отворени простор, без обзира на надстрешницу, не може се сматрати подобним заједничким простором за дневни боравак осуђених. Такав простор може се користити као простор за дневни боравак осуђених искључиво када метеоролошке прилике то дозвољавају и не отклања потребу за постојањем затвореног заједничког простора за дневни боравак осуђених који може да се користи без обзира на климатске услове, у свако доба године.

Постојање простора за заједнички дневни боравак осуђених јесте услов да осуђени проводе више времена заједно, ван собе у којој су смештени, да срећу друге осуђене и са њима комуницирају.

Казнено-поправни завод у Београду располаже капацитетом од 400 места, а на дан посете на извршењу казне затвора налазило се 273 осуђених. Како Завод није пренасељен, Заштитник грађана не налази да постоје ограничења која би се односила на мањак простора да се обезбеди простор за заједнички дневни боравак осуђених.

У Казнено-поправном заводу у Београду, као заводу са посебним обезбеђењем, нема објективних ограничења да се осуђенима на извршењу казне затвора омогући да ван спаваоница, у заједничком простору за дневни боравак, заједно са другим осуђенима проводе расположиво време током дана, чиме би им био омогућен већи степен социјалне интеграције, уколико се у просторије за заједнички боравак разврставају, у складу са законом, уз брижљиву оцену свих околности и података евидентираних у пријемном одељењу, посебно имајући у виду узраст, личне особине и склоности, као и друга својства од којих зависи међусобни утицај и опасност од међусобног физичког и психичког угрожавања.

Суштина постојања заједничких просторија није у томе да се обезбеде материјални и технички услови прописани чланом 16. Правилника о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, већ социјални контакт и међусобна интеракција осуђених, а што је један од значајних сегмената остваривања принципа заједничког издржавања казне.

Имајући у виду да поједини осуђени у својим собама немају радио и телевизијске апарате, постојањем заједничког простора за дневни боравак у којем би постојали радио и телевизијски апарати, омогућило би се свим осуђеним остваривање права на обавештеност, као и укљученост у културне и друге садржаје.

У постојећим условима извршења казне затвора над осуђеним лицима у Казнено-поправном заводу у Београду, када су социјалне интеракције са другим осуђенима у значајној мери ограничене, нејасно је на који се начин остварују поједини индивидуални циљеви одређени програмима поступања, као што су интеграција у осуђенички колектив, усвајање социјалних вештина, конструктивно решавање проблема, па и домаћај програма „Управљање љутњом“ који је похађало десет осуђених, а тренутно похађа дванаест осуђених подељених у четири групе.

У складу са налазима Заштитника грађана да се великом броју осуђених који су смештени у затвореним одељењима не омогућује да расположиво време током дана проводе у заједничким просторијама са другим осуђенима, што се нарочито односи на осуђене под мером појачаног надзора, као и полазећи од оцене Заштитника грађана да постоје значајни недостаци у погледу активног, индивидуалног и колективног третманског рада васпитача са осуђеним лицима, Народна скупштина је поводом разматрања Извештаја Националног механизма за превенцију тортуре за 2013. годину⁸ обавезала Управу за извршење кривичних санкција у саставу Министарства правде да свим осуђенима, осим онима који су на извршењу мере самице или усамљења, омогући да расположиво време током дана проводе у заједничким просторијама са другим осуђеницима, а Министарство правде да унапреди поступање у заводима за извршење кривичних санкција према осуђеним лицима у погледу интензивнијег и ефективнијег рада васпитача са осуђеним лицима, повећања њиховог радног ангажовања тамо где је то могуће, образовања и највишег нивоа остваривања верских права, те да без одлагања донесе нове или усклади постојеће прописе који ће у том погледу омогућити спровођење закона у складу са важећим стандардима.

Имајући у виду цитаране законске одредбе, препоруке и стандарде Европског комитета за спречавање мучења и нечовечних или понижавајућих казни или поступака, одредбе Европских затворских правила, Стандардних минималних правила Уједињених нација, као и закључак Народне скупштине Републике Србије, с једне стране, и режим извршења казне над осуђеним лицима у Казнено-поправном заводу у Београду у којем казну затвора издржавају већином лица осуђена на дугогодишње казне затвора, а на начин којим им је у знатној мери онемогућен социјални контакт, што се штетно одражава на психолошко стање и удаљава их од прилагођавања животу у заједници, Заштитник грађана је упутио органу управе препоруку ради отклањања уоченог недостатка, а у циљу побољшања третмана и положаја лица лишених слободе, јачања заштите од тортуре, суровог, нељудског или понижавајућег кажњавања и поступања, а тиме и унапређења рада Казнено-поправног завода у Београду.

ЗАМЕНИК ЗАШТИТНИКА ГРАЂАНА

Милош Јанковић

⁸ Закључак бр. 72 са Четврте седнице Другог редовног заседања Народне скупштине у 2014. години, одржане 23. октобра 2014. године